

International Journal of **Kannada** Research

www.kannadajournal.com

ISSN: 2454-5813
IJSR 2016; 2(3): 175-179
© 2016 IJKS
www.kannadajournal.com
Received: 15-05-2016
Accepted: 16-06-2016

ಕೆ ಕೆ ಹೆಬ್ಬಾರರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಅಂಶಗಳು- ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಅನಿತ ಎಚ್ ಸಿ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು, ವಂದನೆಗಳು

ಅನಿತ ಎಚ್ ಸಿ

ಕಲಾವಿದ ಮತ್ತು ಪಿ ಎಚ್ ಡಿ ಸಂಶೋಧಕರು ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ ಮಾನವೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ನಿಕಾಯ ಜೈನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ. ಸೌಮ್ಯ ಮಂಜುನಾಥ್ ಚವಾಣ್ ಕಲಾವಿದರು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧಕರು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ ಮಾನವೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ನಿಕಾಯ ಜೈನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ವಂದನೆಗಳು

ಪ್ರೊ. ಚೂಡಾಮಣಿ ನಂದಗೋಪಾಲ್ ನಿಕಾಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಮಾನವೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ನಿಕಾಯ ಜೈನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

Correspondence

ಅನಿತ ಎಚ್ ಸಿ ಕಲಾವಿದ ಮತ್ತು ಪಿ ಎಚ್ ಡಿ ಸಂಶೋಧಕರು ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ ಮಾನವೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ನಿಕಾಯ ಜೈನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಾರಾಂಶ

ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದರಿಂದ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಕಲಾವಿದರು ಅಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಲಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯೂ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಆಯಾ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು, ಚಲನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ನಿರಂತರತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಅಳವಡಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ಗುಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ಕಲಾವಿದ ತನ್ನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಬದಲಾದ ಸಂದರ್ಭ, ಕಾಲ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಸ್ತು, ವಿಷಯ, ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು, ಇದರಿಂದ ವಿಭಿನ್ನವಾದಂತಹ ಅನುಭೂತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ, ತಾನು ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಶೀಯ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಆದಿಮಾನವನ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಜಾನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಲಾವಿದ ತನ್ನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನತೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂವೇದನೆಯ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ಕೃಷ್ಣ ಸೆಟ್ಟಿಯವರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ಕಂಡುಬರುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ದೇಶೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾಲ, ಸಂದರ್ಭ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ, ವಸ್ತು ವಿಷಯ, ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆ, ಮಾಧ್ಯಮ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಪ್ರಮುಖ ಸೂಚಕ ಪದಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕ, ಸಮಕಾಲೀನ, ಜನಪದ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಗ್ರಾಮ್ಯ, ಚಿತ್ರಕಲೆ,

೧. ಪೀಠಿಕೆ - ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರ್

ನಾರಾಯಣ ಹೆಬ್ಬಾರ್ ಮತ್ತು ಸೀತಮ್ಮನವರ ದಂಪತಿಗಳ ಮಗನಾಗಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಟ್ಟಂಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ೧೯೧೧ ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಂಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಹೆಬ್ಬಾರರು ಜನಿಸಿದರು. ಚಿಕ್ಕವರಿರುವಾಗಲೇ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಪರಿಸರ, ಉಡುಪಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೇವಾಲಯ ನಡೆಯುವ ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವ, ಆಚರಣೆಗಳು ಹೆಬ್ಬಾರರಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದವು. (ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ ೧೯೮೭:೦೨). ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು ಪ್ರಭಾವ ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸೆರೆಹಿಡಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತಾವು ಹುಟ್ಟಿದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿನ ಸರಳ ಜೀವನ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿವಿಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಕರಾವಳಿ ತೀರ, ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಅನುಭವಗಳು ಅವರಿಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಬಂದಂತಹ ಹೆಬ್ಬಾರ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಪರಿಸರ, ಜನರ ಮುಖ್ಯ

ಕಸುಬಾಗಿರುವ ಬೇಸಾಯದ ಹಲವು ಚಟುವಟಿಕೆ, ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಾದ ಯಕ್ಷಗಾನ, ಭೂತಾರಾಧನೆ, ನಾಗಾರಾಧನೆಗಳ ಹಲವಾರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಹೆಬ್ಬಾರರು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಹೆಬ್ಬಾರರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲಾಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೂ ಅದರ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡದೆ, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ದೇಶೀಯ ಶೈಲಿಗಳತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವು ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ಬೆಳೆದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಬೀರಿರುವ ಪ್ರಭಾವ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

೧೯೪೦ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು, ಜೈನರ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು, ರಜಪೂತ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಜಂತಾಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಬ್ಬಾರರು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡದೆ, ತಮ್ಮ ಕಲಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ, ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ದೇಶೀಯತೆಯ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲೆಡೆ ನಡೆದ ಚಳುವಳಿ ರೂಪದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಹೆಬ್ಬಾರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶೈಲಿಗಳು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಈ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೆಬ್ಬಾರರು ೧೯೪೦ರ ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಕೃಷ್ಣಸೆಟ್ಟಿ ೨೦೦೦:೩೦). ಆಗಿನ ಕಲಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೂಡ ಒಬ್ಬರು. ಈ ರೀತಿಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಸದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ತವಕ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

ಹೊಲದ ಒಡೆಯ, ಹೊಲದ ಹಾಡು, ಕನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಷನ್, ಸಾರೋಸ್, ಮದರ್ ಅಂಡ್ ಚೈಲ್ಡ್, ತೆನೆ ಬಡಿಯುವಿಕೆ, ಟ್ರೈಬಲ್ ರಿದಮ್ ಗಾರ್ಲಾಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಜನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ರೇಖೆಗಳು, ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ವರ್ಣಗಳ ಲೇಪನ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿರೂಪಣೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮೊದಲು ೧೯೪೨ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಜಾನುವಾರು ಜಾತ್ರೆ, ತೆನೆ ಬಡಿಯುವಿಕೆ, ಉತ್ಸವ ನೃತ್ಯದಂತಹ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಂತಹ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದಂತಹ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ, ಸಾವು, ನೋವು, ಜೀವನದ ಹಲವು ಮುಖಗಳನ್ನು ಮೈವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಖರ ವರ್ಣಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಬ್ಬಾರರು ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಕಲಾಕೃತಿಯು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಕೃತಿಯ ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವಯಂಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡರೆ, ಆ ಕಲಾಕೃತಿಯು ಕಲಾವಿದನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಗುಣಲಕ್ಷಣವನ್ನು, ಅವನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಅಂತಃಸತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದು ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪರಿಸರ ಕುರಿತು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಮ್ಮಳಿಸುವ ಗಾಢ ಸಂವೇದನೆಯೇ ನನ್ನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮೂಲ ಸೂತ್ರ." (ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ ೨೦೦೮:೩೪).

ಹೆಬ್ಬಾರರ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ನೃತ್ಯಗಾರರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು, ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾವಿದರು, ಡೊಳ್ಳು ಬಾರಿಸುವವನು,

ಹೆಂಗಳೆಯರು, ಹೀಗೆ ಹಲವು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯದ, ಆಕಾರದ ಸತ್ವವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸೀಮಿತ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಲಯಬದ್ಧ ಚಲನೆಯಿಂದ ನೋಡುಗರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಹಾಡುವ ಮತ್ತು ನರ್ತಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ಹೆಬ್ಬಾರರು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಬಂಟನೂರ ೨೦೦೯:೫೬). ಹೆಬ್ಬಾರರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತಹ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಭಾರತೀಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಷಯಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರೂಪ, ತಂತ್ರಗಳು, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಮೈವಳಿಕೆಗಳು, ಪ್ರಖರ ವರ್ಣಗಳು. ಹೆಬ್ಬಾರರು ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ರೂಪ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರ್ತ ಕಲಾವಿದರು ಆಗಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೈವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳ ಮೂಲಕ ಹೆಬ್ಬಾರರು ವಿಶಿಷ್ಟ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೨. ಹೆಬ್ಬಾರರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಮೂಲ ಅಂಶಗಳು

ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ, ವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಜೀವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಜಾನುವಾರು ಜಾತ್ರೆ, ತೆನೆ ಬಡಿಯುವಿಕೆ, ಮತ್ತು ಉತ್ಸವ ನೃತ್ಯಗಳಂತಹ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವೇಷ ಭೂಷಣ, ಪರಿಸರ, ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಗ್ರಾಮ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಮೈವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ನೆರಳು ಬೆಳಕಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವಂತಹ ವರ್ಣಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು.

ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ದೈವ, ಆಚರಣೆ, ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಸರಳವಾದ ಸಂಕೇತ, ಪ್ರಖರ ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಮೈವಳಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪಂಚಭೂತಗಳಾದ ಪೃಥ್ವಿ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು ಮತ್ತು ಆಕಾಶಗಳಲ್ಲಿನ ಸತ್ವವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವಂತೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಪುಟ ೬೯ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವಂತಹ ಜನಪದ ಆಚರಣೆ, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸತ್ವವನ್ನು ನಾಗಮಂಡಲ, ಡೊಳ್ಳು ಕುಣಿತ, ರಿಚ್ಚುಯಲ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿರುವ ನಾಗ ನೃತ್ಯ, ಅಗ್ನಿ, ರಿಚ್ಚುಯಲ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ.

೩. ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳ ಅಂಶಗಳು

'ರಿಚ್ಚುವ(ಯ)ಲ್' - ಈ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆಚರಣೆಯು ಶವಸಂಸ್ಕಾರದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ತಿಥಿ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಕ್ಕೂ ಅಂತ್ಯವಿದ್ದು, ಇದರ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತಿನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಾವಿನಾಚೆಯ ಬದುಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಜನಪದರಿಗೆ

ಕಲ್ಪನೆಯಿದ್ದು ಮತ್ತು ಸತ್ತ ವೈಕ್ರಿ ಮತ್ತೆ ಇದೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡ, ಪ್ರದೇಶ, ಜನಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅವರದೇ ಆದ ಆಚರಣೆಗಳಿವೆ. ಬಿಳಿಬಟ್ಟೆ ತೊಟ್ಟ, ಶೋಕಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೃತನ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಮೂರನೇ ದಿನದ ತಿಥಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿರುವಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಾಕೃತಿಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡುಗೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿ, ಕಾಗೆಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಕೋರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಗೆಗಳು ಬಂದು ತಿಂಡಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಂದರೆ ಸತ್ತವರು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದರು ಎಂದು, ಅವುಗಳು ಬರದಿದ್ದರೆ ಸತ್ತವರ ಸಾವು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾವಲ್ಲ ಎಂಬುದು, ಸತ್ತವರು ಕಾಗೆಗಳಾಗಿ ಬರುವರೆಂದು, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಅಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ, ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟು, ಸಹಜವಾದ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಮೈವಳಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ನಾಗಮಂಡಲ' - ನಾಗಪಾತ್ರಿಯು ತನ್ನ ನೃತ್ಯದ ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಡಕ್ಕೆ ವಾದ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ನಾಗನ ಹೆಡೆಯು ಅವಕಾಶದ ಬಹುಪಾಲನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವುದು, ಮೇಲ್ನೋಟದಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಾಗಮಂಡಲದ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರದಾರಿಯಾದ ನೃತ್ಯಗಾರನು ಹಾವ ಭಾವಗಳೊಂದಿಗೆ, ವಾದ್ಯದ ತಾಳಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಭಾವರಸವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಪಾತ್ರಿಯ ಅಂಗ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಸರ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಅವನೊಂದಿಗೆ ನರ್ತನದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನೃತ್ಯಗಾರನ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಡಿಕೆಯ ಹಿಂಗಾರವು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಾಗದೇವರ ಸಂತ್ಯಾಪ್ತಿಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೈವವನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ನೃತ್ಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಆವೇಶ, ದೀನತೆ, ಆಕ್ರೋಶ, ಉತ್ಸಾಹ, ಸಂತೋಷ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ರಸಭಾವಗಳನ್ನು ನೃತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಾ ದೈವವನ್ನು ಒಲಿಸಿ, ಸಂತ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಾಗದೈವವೇ ಅವಿಭವಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು.

'ಅಗ್ನಿ' - ಈ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಕುಂಡದ ಚೌಕಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಬೆಂಕಿಯ ಪ್ರಭೆ, ಜ್ವಾಲೆಯು ಆವರಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ದಟ್ಟವಾದ ಕೇಸರಿ ವರ್ಣದ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಿದ್ದು, ಕಲಾಕೃತಿಯ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹಬ್ಬುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ

ಕೊಂಡಹಾಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತರು ತಮ್ಮ ಹರಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಜನಪದರು ಪಾಪನಾಶಕದ ಸಂಕೇತವೆಂದೂ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪೂಜೆ, ಉತ್ಸವಗಳು, ಹಬ್ಬಗಳು, ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ದೀಪ ಬೆಳಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಗ್ನಿಯು ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿರುವ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

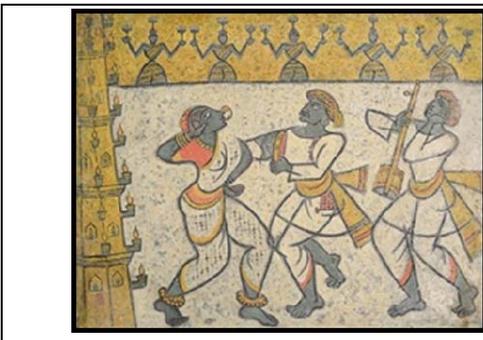
೪. ವರ್ಣಗಳ ಬಳಕೆ

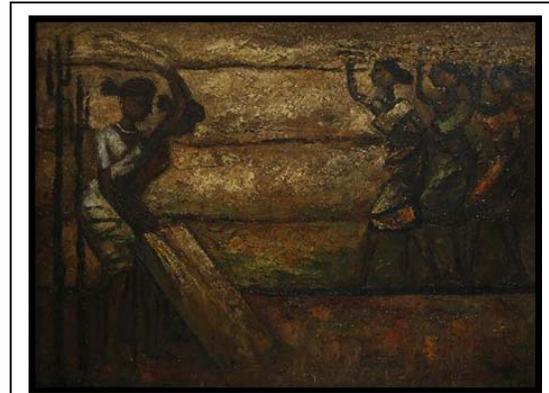
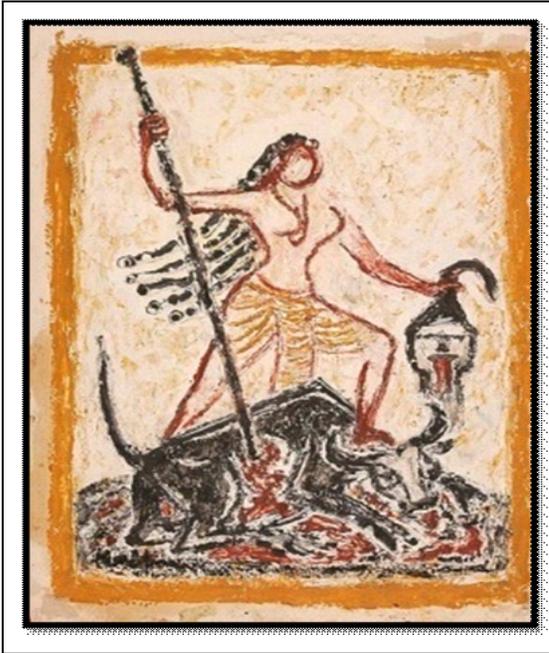
ಹೆಬ್ಬಾರರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸಹಜತೆ, ಪ್ರಖರ ವರ್ಣಗಳ ಬಳಕೆ, ಮೈವಳಿಕೆ, ಸುಲಭವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ತಲುಪುವಂತೆ ಇರುವ ಸಂಕೇತಗಳು. ಈ ಅಂಶಗಳು ಜಾನಪದದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು, ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರ ಪರಿಣಾಮ ಎನ್ನಬಹುದು. ಜನಪದ ಕಲಾವಿದರೂ ಕೂಡ ಸಹಜವಾಗಿ ರೇಖೆ ಮತ್ತು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಚಿತ್ರರಚನೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು, ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವರ್ಣಗಳೆಂದರೆ ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು, ಕಡುಹಸಿರು, ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ. ಈ ಬಣ್ಣಗಳು ಜನಪದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ವಿಷಯವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಲವು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿ, ಜಲ, ಎಂಬ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ ಮತ್ತು ನೀಲಿ ವರ್ಣಗಳು ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದು, ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ವಿಶಿಷ್ಟ ಮೈವಳಿಕೆ, ವರ್ಣಗಳ ಮೂಲಕ ಹಿಡಿದಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಣ್ಣಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತಹವು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಯಾವಾಗಲೂ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಬ್ಬಾರರು ಹೊಸದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನನ್ಯತೆ. ಈ ಅಂಶವು ೧೯೪೦ ರ ಮತ್ತು ೧೯೯೦ರ ದೀರ್ಘ ಅವಧಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದಂತಹ ಹಲವು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಹುಟ್ಟಿ, ಬೆಳೆದ ಪರಿಸರ, ಅಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಇತಿಹಾಸ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ.

ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರ್. ಕರ್ನಾಟಕ

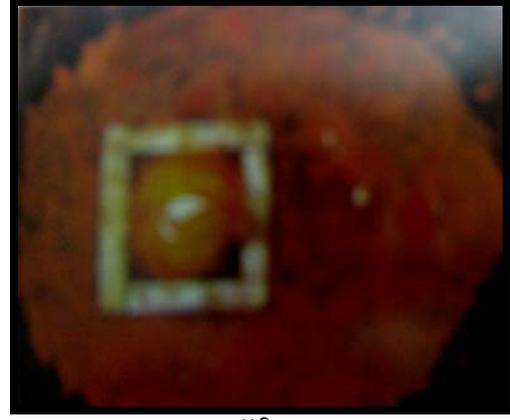

ರಿಚ್ಚಿಯಲ್

ನಾಗಮಂಡಲ

ಅಗ್ನಿ

ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳು

೧. ಕೃಷ್ಣ ಸೆಟ್ಟಿ, ಚಿ. ಸು. ೨೦೦೦. ಚಿತ್ರ - ಚಿತ್ರ. ಬೆಂಗಳೂರು. ಇಳಾ ಪ್ರಕಾಶನ.
೨. ಕೃಷ್ಣ ಸೆಟ್ಟಿ, ಚಿ. ಸು. ೧೯೯೫. ದೃಶ್ಯ ಕಲೆ ಎಂದರೇನು? ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೩. (ಸಂ). ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಗೊ. ರು. ೧೯೮೦. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು.
೪. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ, ಪಿ. ಆರ್. ೧೯೯೮. ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ. ನ್ಯೂದೆಹಲಿ. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್.
೫. (ಸಂ). ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ, ಪಿ. ಆರ್. ೧೯೯೩. ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೬. ದಾಮ್ಪ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ್. ೧೯೯೫. ಜಾತ್ರೆಗಳ ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ. ಉಡುಪಿ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಜಾನಪದ ರಂಗಕಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ.
೭. (ಸಂ) ನಾಗವಾರ, ಕಾಳೇಗೌಡ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯಣ್ಣ, ಅಂಬಳಿಕೆ. ೨೦೦೦. ಜೀಶಂಪ ಅವರ ಜಾನಪದ ಬರಹಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೮. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ, ಜೀ. ಶಂ. ೧೯೯೬. ಜಾನಪದ ಕೆಲವು ಮುಖಗಳು. ಮೈಸೂರು. ಚೇತನ ಬುಕ್ ಹೌಸ್.
೯. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್, ಎನ್. ೨೦೦೮. ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರ್. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೧೦. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್, ಎನ್. ೨೦೧೦. ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರ್. ಹಾಡುವ ರೇಖೆ - ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು. ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್. ಪ್ರಕಾಶನ.
೧೧. (ಸಂ) ಮಾಲಗತ್ತಿ, ಅರವಿಂದ್. ೨೦೦೬. ಜಾನಪದ. ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ. ಮೈಸೂರು. ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ.
೧೨. (ಸಂ) ಮುರಿಗೆಪ್ಪ, ಎ. ೨೦೧೧. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯ ಜಾನಪದ ಕೋಶ. ಸಂಪುಟ ೧ ಮತ್ತು ೨. ಹಂಪಿ. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
೧೩. ಮೂಡುಬೆಳ್ಳೆ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ. ೨೦೦೪. ನಾಗಾರಾಧನೆ ಮತ್ತು

- ಚಿತ್ರಕಲೆ. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೧೪. ರಮೇಶ್, ಸ. ಚಿ. ೨೦೧೦. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು. ಹಂಪಿ. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
೧೫. (ಸಂ). ರಾಜಗೋಪಾಲ, ಕೆ. ವೆಂ. ೧೯೮೯. ತುಳುವರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾವಂತಿಕೆ. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೧೬. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಸುಶೀಲ. ಆರಾಧನಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳು. (ಸಂ) ಹಿರಿಯಣ್ಣ, ಅಂಬಳಿಕೆ. ಮತ್ತು ರಘುನಾಥ, ಶಾಲಿನಿ. ೨೦೧೦. (ಸಂ). ಜನಪದ ಕಲೆ: ಅವಲೋಕನ. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೧೭. ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ, ಕೆ. ಜನಪದ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಕುಣಿತಗಳು. (ಸಂ) ಹಿರಿಯಣ್ಣ, ಅಂಬಳಿಕೆ. ಮತ್ತು ರಘುನಾಥ, ಶಾಲಿನಿ. ೨೦೧೦. ಸಂ. ಜನಪದ ಕಲೆ: ಅವಲೋಕನ. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಅಕಾಡೆಮಿ.
೧೮. ಲಲಿತ್, ಎಂ.ಎಸ್. ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು. (ಸಂ) ಹಿರಿಯಣ್ಣ, ಅಂಬಳಿಕೆ. ಮತ್ತು ರಘುನಾಥ, ಶಾಲಿನಿ. ೨೦೧೦. ಸಂ. ಜನಪದ ಕಲೆ: ಅವಲೋಕನ. ಬೆಂಗಳೂರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಅಕಾಡೆಮಿ.